

*Ірина Петренко
(м. Полтава)*

ДІЯЛЬНІСТЬ У ПОЛТАВІ НІМЕЦЬКОЇ ЄВАНГЕЛІЧНО-ЛЮТЕРАНСЬКОЇ ГРОМАДИ «ПРИМИРЕННЯ»

У статті проаналізовано процес створення та функціонування у Полтаві німецької євангелічно-лютеранської громади «Примирення», виявлено і показано її роль у процесі згуртування людей німецької національності. Діяльність общини включає різні напрямки: соціальну, молодіжну, етнокультурну, інформаційну роботу, що сприяє збереженню німецької ментальності в українському соціумі.

Ключові слова: *німецька євангелічно-лютеранська громада «Примирення», німці, полтавське товариство «Відертебурт» («Відродження»), самоідентифікація, міжнародні зв'язки.*

Україна – поліетнічна держава, на території якої проживає понад 100 різних національностей. Доля цих людей тісно переплетена з історією України, її традиціями, звичаями та культурою. Представники німецької національності відіграли велику роль в історії нашої держави. Вони були талановитими державними діячами, представниками наукової, технічної, культурної та мистецької інтелігенції. Зокрема, архімандрит Києво-Печерського монастиря І. Гізель, засновник Київського фізико-медичного товариства М. Шіллер, академік НАНУ математик Г. Пфайффер, директор київської обсерваторії астроном Р. Фогель, хімік Т. Буше, академік І. Шмальгаузен, правознавець О. Ейхельман, економіст М. Буше, археолог Е. Штерн, засновник заповідника «Асканія-Нова» Ф. Фальц-Фейн, піаніст С. Ріхтер, відомий український поет і літературознавець О. Бурхгард (Юрій Клен) мали німецьке коріння.

Метою цієї статті є аналіз процесу створення, функціонування у Полтаві німецької євангелічно-лютеранської громади «Примирення», виявити і показати її роль у процесі згуртування людей німецької національності.

Історія німецької євангелічно-лютеранської громади «Примирення» починається з утворенням у Полтаві німецької колонії на початку ХІХ ст. У 1830 р. на території колонії з'явився перший лютеранський храм. 1881 р. Полтаву

прикрасила Петропавлівська кірха – лютеранська церква, яка знаходилася на розі вулиць Кобеляцької (тепер вулиця Європейська) й Монастирської. Петропавлівська кірха була першою дерев'яною лютеранською церквою на території німецької колонії. У 1930-х рр. кірху було зруйновано. У 1994 р. в Полтаві було відроджено лютеранську церкву і тепер вона має назву «Примирення».

Після розпаду СРСР у німців з'явилася можливість до консолідації, до створення своїх міських, районних, обласних товариств, які стали осередками дослідження їх історії, мови та культури тощо. На початку лютого 1991 р. зібралось з власної ініціативи троє людей з німецьким корінням: завідувач кафедри іноземних мов Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка (нині – Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка) Степан Олексієнко, мати якого була нащадком німців-колоністів із Чернігівщини; пенсіонерка, колишня економіст Полтавського облстатуправління, Агнеса Зягун, та військовослужбовець, відставник, Володимир (Вольдемар) Фольмер. Згодом до них приєдналися Едмунд Грабо, Степан Литвинчук (німець по матері), Ірма Лукас – усі були з Полтави, та Марія Федорчук із чоловіком з с. Мачухи Полтавського району. Це зібрання стало початком утворення товариства «Відергебурт» (далі в тексті буде вживатися назва «Відродження»). Ця зустріч та подальше обговорення планів стало початком створення міського товариства «Відродження» [4, с. 119–120].

Друга зустріч відбулася на початку березня 1991 р. у приміщенні Полтавського товариства української мови імені Т. Шевченка «Просвіта». На них були присутніми близько 10 осіб. Ці збори учасники вважали обласною конференцією, на якій було розглянуто широке коло питань, що стосувалися освітньої роботи, відродження звичаїв і традицій, національної культури українських німців, створення у місцях їх нього компактного проживання гуртків із вивчення рідної мови, та інші. Першим головою Полтавського міського товариства німців «Відродження» обрали Володимира (Вольдемара) Фольмера.

Наступні збори було влаштовано на кафедрі іноземних мов Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка. Їх провів Степан

Олексієнко. Використовуючи слайди, відео- і магнітофонні записи, він ознайомив слухачів із пам'ятками історії, культури та архітектури Німеччини, зі звичаями і традиціями німців. Почали вивчати німецьку мову [6].

1 листопада 1991 р. Верховна Рада України прийняла «Декларацію прав національностей України» [2]. 16-17 листопада 1991 р. в Одесі відбувся I Всеукраїнський Міжнаціональний Конгрес, на ньому були присутні два делегати від Полтави та два від Кременчука. На Конгресі було наголошено на необхідності розв'язання низки проблем: виділення приміщень усім національно-культурним товариствам, фінансування їхньої діяльності за рахунок державного бюджету, звільнення від податків, повернення культових споруд, створення умов для розвитку рідних мов, видання газет, відкриття національних бібліотек, програм радіо і телебачення тощо. Керуючись вищеназваним документом, полтавські німці вирішили офіційно створити своє товариство, затвердити його статут та зареєструвати в органах місцевої влади.

8 лютого 1992 р. на зборах товариства (присутніх було 29 осіб) під головуванням Станіслава Кушніренка обговорили й затвердили статут Полтавського міського товариства німців «Відродження». 18 березня 1992 р. статут був зареєстрований виконкомом Полтавської міської ради народних депутатів. У статуті зазначено, що метою товариства є відстоювати повну реабілітацію й рівноправність громадян німецької національності; сприяти утворенню регіональних районів компактного проживання німців, відроджувати німецьку культуру, мову, релігію; надавати допомогу у захисті громадянських прав людей німецької національності; сприяти розвитку прогресивних форм виробничо-господарської діяльності шляхом підприємств [14].

30 травня 1992 р. в Кременчуці відбулася установча конференція обласної організація німців. На ній головою обрали Філіппа Пфейфера, члена ради Полтавського міського товариства [4, с. 126].

Наприкінці 1992 р. у складі Полтавського міського товариства німців сформувалася лютеранська община. Вагому роль в її становленні відіграв проповідник Іван Гак. Він проповідував, влаштував бесіди з віруючими на

релігійну й морально-виховну тематику, піклувався про поповнення бібліотеки, організовував зустрічі з пасторами з Німеччини та інших міст України.

Згодом постало питання про утворення навчального осередку. Так 3 березня 1993 р. на базі Полтавської середньої загальноосвітньої школи № 5 розпочала діяльність німецька недільна школа та було обрано її раду. Фінансування взяв на себе Полтавський міський відділ народної освіти.

Влітку 1993 р. група членів Полтавського міського товариства відвідала історичну батьківщину Німеччину та встановила дружні зв'язки з окремими громадянами, з членами німецьких лютеранських общин.

На 1994 р. членами Полтавського товариства німців «Відродження» були 104 особи, створена бібліотека з книгами німецькою мовою, котрі надійшли з міст-побратимів ФРН, працювала недільна школа, налагоджено контакти з іншими німецькими товариствами України [7].

Із придбанням приміщення полтавські німці-лютерани, члени товариства «Відродження» щонеділі збиратися в будинку общини по вулиці Коцюбинського, 54 а, слухали проповіді, які проводив Іван Гак, зустрічалися з приїжджими пасторами.

У 1990-х рр через матеріальні труднощі багато німецьких родин виїхало за кордон. Україна втратила багатьох кваліфікованих, грамотних, працюючих спеціалістів, які, незважаючи на німецькі корені, більше були українцями, ніж німцями, тому що кілька поколінь їхніх родин народилося і виросло в українських землях. Для «корінних» полтавських німців – нащадків колоністів – полтавський край давно став «малою Вітчизною». До Німеччини виїхали І. Лукас, І. Гак, Н. Герхардт, Ф. Пфейфер та інші [4, с. 131].

На початку 1996 р. Всеукраїнське товариство німців розпочало підготовку до проведення 1-го з'їзду німців України. У зв'язку з цим Полтавське обласне товариство створило три територіальні комісії: у Полтаві, Кременчуці та Комсомольську (нині Горішні Плавні).

У 1997 р. при товариствах «Відродження» в обласних центрах України (такі товариства було створено в усіх областях держави) почали створюватися

громадські організації – німецькі культурні центри, завданням яких було вивчення німецької мови та культури, а також налагодження тісних контактів між членами товариства. Новостворений Полтавський центр німецької культури розмістився у приміщенні Полтавської дитячої бібліотеки № 13. Керівником його було призначено Ельвіру Стельмашенко [6].

У 1998 р. відбулося об'єднання Полтавського обласного та міського товариств німців піз назвою Полтавське обласне товариство німців «Відергебурт» («Відродження»). Головою його став Олександр Штро. 2 жовтня 1998 р. нове реорганізоване обласне німецьке товариство було зареєстроване Полтавським обласним управлінням юстиції [4, с. 131].

З 2000 до 2001 рр. обласне товариство очолювала Ельвіра Стельмашенко, вона чимало зробила для активізації діяльності товариства, особливо культурного центру, який поповнювався технічним обладнанням, літературою тощо [7].

У лютому 2001 р. у зв'язку з від'їздом Стельмашенко до Німеччини, головою товариства обрано Тетяну Горобець. З 1999 р. у приміщенні міської бібліотеки-філіалу № 13 для німецького товариства виділено окремий зал, де розмістився його культурний центр, бібліотека. Там проводилися збори, заняття різних гуртків, заходи сімейного клубу. Цікаві, змістовні лекції, бесіди з історії німецького народу, про його культуру, свята, традиції, звичаї, про видатних людей німецького походження проводили Едмунд Грабо, Любов Гейштор та інші.

Членом товариства є талановита художниця й акторка Полтавського обласного українського музично-драматичного театру імені М. В. Гоголя Тамара Фольшер (Шапошникова). Виставки її картин – пейзажі, натюрморти – влаштовувалися в приміщенні в центру німецької культури обласного товариства протягом 2001-2004 рр. [6].

Поступово діяльністю товариства почали цікавитися працівники міської та обласної адміністрації, встановилися зв'язки з відділом у справах національних меншин облдержадміністрації. Спільно з Полтавською міською радою товариство «Відродження» приймало делегації з Німеччини та міст-побратимів.

Протягом 14 років вірним другом полтавської общини була Тоня Сіпле – представник євангелічно-методистської церкви міста Швєбіш Галль. Вона надавала вагому допомогу літнім і хворим, а її змістовні і цікаві проповіді завжди надихали слухачів.

Багато зусиль доклала у справі активізації діяльності товариства і встановлення контактів з містами-побратимами з Німеччини Лідія Кляйн. Не один рік німецька громадськість Полтави підтримувала дружні зв'язки з благодійниками, членами релігійних общин Німеччини Ерікою Роведер і Гудулою Ербе, які збирали гуманітарну допомогу серед своїх громадян, доставляли до України, розподіляли між малозабезпеченими полтавцями [7].

Члени Полтавського обласного товариства та общини доглядають за цвинтарем німецьких військовополонених, котрі померли у повоєнні роки у полтавських таборах для утримання військовополонених.

Визначні для будь-якого німця свята (Різдво, Пасха, свято «Трьох королів», урожаю тощо) члени товариства й общини проводять разом, у релігійні свята в кірсі правиться служба. До 1998 р. релігійну общину очолював пастор Іван Гак, людина, яка пережила війну й нацистський полон. З від'їздом його до Німеччини проповідником став Володимир (Вольдемар) Фольмер, другим проповідником – Василь [7]. Головою общини до січня 2004 р. був Віктор Лейс, а після нього – Катерина Кива [4, с. 135].

На початку 2000-х рр. при общині діяла дитяча група (14 осіб) та молодіжний хор (близько 20 осіб), яким керувала викладач кафедри хорového співу Полтавського музичного училища імені М. В. Лисенка Вікторія Ємець. Великий інтерес викликала виставка-колекція картин «Історія розвитку світового парусного флоту», виготовлена Едмундом Грабо [6].

На початку 2000-х рр. при Полтавському обласному товаристві німців, його культурному центрі, працювало 5 груп із вивчення німецької мови: 1 дитяча і 4 для дорослих, у яких налічувалося від 12 до 15 учнів; а також діяла початкова група – до 20 чоловік. Навчання відбувається за програмою Гете-Інституту [7]. У 2005 р. делегати від Полтавської області: Світлана Дудко,

Лариса Ріттер – брали участь в роботі III з'їзду німців України, який відбувся у Ворзелі Київської області. На ньому Ларису Ріттер обрали членом Ради німців України [4, с. 137].

2006 р. на загальних звітно-виборних зборах Полтавського товариства німців його головою обрано Євгенія Ріттера. На засіданнях товариства обговорювалися питання про більш тісну співпрацю керівництва товариства «Відродження» з центром німецької культури, який діє при ЗВО Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», про турботу про всіх членів товариства, втілювати в життя кращі традиції, звичаї, культуру німецького народу.

У 2006 р. Євген Ріттер провів на міській площі Полтави біля академічного обласного українського музично-драматичного театру імені М. В. Гоголя «Перший фестиваль німецької культури», на якому німецькі народні пісні й танці представляли художні колективи Полтави, Києва, Одеси. Там же в травні він організував День Європи, на якому була представлена виставка робіт полтавських німців [13, с. 39].

Проводячи німецькі свята (Мартінстаг, Вайнахтен, Перший Полтавський Фестиваль «Німецька казка», «28 серпня – День Пам'яті німецького народу») і курси з вивчення німецької мови Полтавське обласне товариство німців «Відродження» запрошувало полтавці, які цікавляться німецькою культурою: дітей, студентів, школярів, людей старшого покоління. В 2015–2016 навчальному році, наприклад, це були старшокласники Полтавського ліцею № 1 та студенти вишів Полтави [7].

Громадська організація «Полтавський центр німецької культури «Відергебурт» була членом Всеукраїнських німецьких громадських організацій, таких як: Національна Рада Німців України, Асоціація Німців України, Міжнародна громадська організація німців України «Відергебурт».

З 2007 по 2016 рр. керівником товариства була Лариса Ріттер. У 2017 р. змінилася назва товариства – нині воно існує як громадська організація «Полтавський центр німецької культури «Відергебурт». У 2017 р. товариство очолював Станіслав Гізбрехт. Того ж року було прийнято новий Статут

громадської організації «Полтавське товариство німців «Відергебурт», у якому зазначено, що воно є «добровільним об'єднанням фізичних осіб, створеним для здійснення та захисту прав і свобод людини та громадянина, задоволення суспільних, зокрема, економічних, соціальних, культурних, освітніх та інших інтересів своїх членів» [15, с. 1]. З квітня 2018 р. «Полтавський центр німецької культури «Відергебурт» очолює Владислав Кушніров.

На нинішньому етапі існування громадської організації «Полтавський центр німецької культури «Відергебурт» привертає увагу до відродження деяким полтавським вулицям своїх історичних назв (зокрема, вулиця Фабрикантська й Колонійська в історичному центрі міста). Члени товариства неодноразово влаштовували цікаві виставки вишивок (рушники, скатертини, серветки), килимів, аплікацій тощо. Окремі з цих виробів виготовлені ще на початку ХХ ст., або наприкінці ХІХ ст. руками матерів, бабусь, а той прабабусь членів товариства. Представляли свої поробки навіть друзі й знайомі німців із товариства «Відродження».

Традицією для членів товариства є відзначення свята урожаю. Ентузіасти приносять дари природи, вирощені на дачах, городах, а також майстерно випечені вмілими господинями торти, пироги, інші наїдки. Влаштовують конкурс у приготуванні страв, знанні німецької мови, а потім всі разом виконують українських, російських, німецьких пісень.

На початок ХХІ ст. громадська організація «Полтавський центр німецької культури «Відергебурт» налічувала понад 50 осіб – німців та членів їхніх сімей – українців, росіян, із них у лютеранську общину входили більше 50 чоловік (голова – Анатолій Котенко, пастор – Олександр Шварц). Приміщення для товариства люб'язно надав ЗВО Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

Варто констатувати, що в останні роки багато молоді виїхало на роботу чи проживання до Німеччини – своєї етнічної Батьківщини, однак вони продовжують підтримувати зв'язки з «Полтавським центром німецької культури «Відергебурт». При організації діють курси німецької мови, молодь

цікавиться історією і культурою Німеччини, влаштовуються зустрічі з іноземними делегаціями, волонтерами тощо.

З 2016 р. громадське об'єднання «Полтавське товариство німців «Відергебурт» проводить для полтавських дітей літні мовні майданчики, для яких на канікулах продовжує звучати рідна мова. Працюють мовні групи: дитячі групи (дошкільники та школярі), доросла група і Сеньйори («Школа 3-го віку»). Відкриті двері і для полтавців, які бажають навчитися розуміти й читати в оригіналі твори Братів Грімм.

У ГО «Полтавський Центр німецької культури «Відергебурт» працювали мовні асистенти з Німеччини: зокрема в 2012–2013 навчальному році – Маргарет Сюзанні Дороте Баріє, в 2015–2016 навчальному році – Валентин Яндт. На базі ПУЕТу в Полтавському центрі німецької культури «Відергебурт» у другому півріччі 2016 р., крім мовних курсів, працювало два гуртки: «Дитячий театр» і «Німецьке кіно».

По суботах 2018–2019 навчального року вперше дітям полтавської німецької меншини (під керівництвом голови Владислава Кушнірова) викладалися основи робототехніки.

Полтавські німці співпрацюють з громадськими організаціями інших нацменшин області, наприклад, з Полтавською обласною вірменською організацією «УРАРТУ».

У травні 2013 р. на базі приміщень партнера ПУЕТу при тісній співпраці з викладачами, професорами Іриною Петренко й Оленою Кобзар була спільно проведена перша, міжнародна науково-практична конференція «Німецькі поселенці на українських землях: історичні та актуальні проблеми і перспективи».

Громадська організація «Полтавський Центр німецької культури «Відергебурт» неодноразово брала участь в обласному «Дні толерантності» (Організатор проекту – Головне управління інформаційної та внутрішньої політики Полтавської обласної державної політики), в міському заході – «Дні Європи», виступала з фольклорними номерами на міжнародному Сорочинському ярмарку.

Щодо матеріальної підтримки ГО «Полтавський Центр німецької культури «Відергебурт», то це передусім фінансування мовних курсів – Київське відділення Гете-Інституту), які забезпечують підручниками різних мовних рівнів, надають методичне забезпечення. Завдяки фінансуванню Благодійним Фондом «Товариство Розвитку» (м. Одеса) закуплено офісні меблі та техніку. Проводяться щорічні соціальні проекти: оздоровлення в українських санаторіях дітей, людей старшого віку, дітей-інвалідів, дорослих-інвалідів. ГО «Полтавський Центр німецької культури «Відергебурт» бере участь у різних молодіжних проектах, проведенні різних заходів у Полтавському німецькому центрі зустрічей (на базі ПУЕТу). За кошти спонсорів Ларисою Ріттер було розроблено й видано «Календар німецьких звичаїв і традиційні страви» на 2016–2020 рр.» [7].

Восени 2021 р. напередодні чергової дати Реформації члени громади «Примирення» висадили біля свого молитовного будинку по вулиці Коцюбинського, 54 а виноград. Особливо активно працювали члени громади Володимир Крафт, Павло Леонтовський, Оксана і Володимир Зварикіни, Лариса Ріттер. В суботу відбулося богослужіння з причастям, на якому члени громади та гості прослухали, як завжди, чудову проповідь єпископа Павла Шварца. Після богослужіння всі учасники прослухали презентацію нової книги: «Що таке лютеранство?» й отримали книжку в подарунок.

Отже, навколо Полтавського обласного товариства німців «Відергебурт» («Відродження») гуртуються люди з німецьким корінням. На різноманітних заходах товариства значна увага приділяється вивченню німецької мови і культури, традицій, щоб прищепити молоді потребу вивчати історію своїх пращурів, пишатися з ними, налагодити контакти з Німеччиною, де можна проводити пошуки своїх родичів. Товариство «Полтавський центр німецької культури «Відергебурт» відкрило бібліотеку з книгами, виданими німецькою мовою. Останнім часом одним із пріоритетних завдань товариства є привернення увагу до відродження деяким полтавським вулицям своїх

історичних назв, де в минулому проживали німецькі колоністи (зокрема, вулиця Фабрикантська й Колонійська в історичному центрі міста).

Німецька євангелічно-лютеранська громада «Примирення» діє в Полтаві з 1994 р. Вона має власне приміщення по вулиці Коцюбинського, 54 а. Членами громади є понад 30 людей, які мають німецькі корені й сповідують лютеранство. Богослужіння відбуваються щомісяця і проводить їх пастор Павло Шварц, який приїздить із Харкова. Фінансово громаду підтримує Баварська лютеранська церква. Основними завданнями общини є: духовне зростання, донесення Євангелія людям, вивчення Біблії, допомога літнім людям, душепопечительство.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Винниченко І. Німці в Україні. Біо-бібліографічний довідник / Ін-т досліджень діаспори. Серія «Діаспора в Україні». К. : ТОВ «Геопринт», 2011. 352 с.
2. Декларація прав національностей України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1771-12>
3. Жук В. Н. Дід німець: [про німця-колоніста Готліба, який проживав в Кременчуці]. Село полтавське. 1997. 2, 9, 16 серпня.
4. Жук В. Н. Долею пов'язані з Україною. Нариси з історії німецьких колоністів на Полтавщині, про долю їх нащадків і відродження німецьких товариств у краї. Полтава: Дивосвіт, 2006, 330 с.
5. Жук В. Н. Краса завжди в моді. Полтавська думка 2000. 20 травня.
6. Інтерв'ю з Вірою Жук. Приватний архів Ірини Петренко.
7. Інтерв'ю з Ларисою Ріттер. Приватний архів Ірини Петренко.
8. Історія німців України. Матеріали всеукраїнської наукової конференції. К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2017. 152с.
9. Петренко І. М. Радянські німці – жертви тоталітарного режиму на Полтавщині, Німецькі поселенці на українських землях: історичні та актуальні проблеми і перспективи / гол. кол. : О. І. Кобзар, І. М. Петренко, В. В. Сарاپин. Полтава : Полтавський літератор. С. 94-97.
10. Реабілітовані історією : [збірник] / АН України, Ін-т історії України [та ін.] ; [редкол.: П. Т. Тронько (відп. ред.) та ін.]. К. ; Полтава : Рідний край, 1992. 401 с.
11. Реабілітовані історією. Полтавська область. Полтава: АСМІ, 2005, Книга 3. 716 с.
12. Ріттер В. Сумні сторінки історії і сьогодення полтавських німців, Німецькі поселенці на українських землях: історичні та актуальні проблеми і перспективи / гол. кол. : О. І. Кобзар, І. М. Петренко, В. В. Сарاپин. Полтава : Полтавський літератор. С. 41-46.

13. Риттер Л. Несколько слов об общественной организации «Полтавский центр немецкой культуры «Видергебурт», Німецькі поселенці на українських землях: історичні та актуальні проблеми і перспективи / гол. кол. : О. І. Кобзар, І. М. Петренко, В. В. Сарапин. Полтава : Полтавський літератор. С. 35-41.

14. Статут Полтавського міського товариства німців «Відродження». Приватний архів Владислава Кушнірова. 1992. 8 с.

15. Статут громадської організації «Полтавське товариство німців «Відергебурт». Приватний архів Владислава Кушнірова. 2017. 10 с.

16. Шемчук В. Німці в Полтаві, Українці в світі і німецька діаспора в Україні, збірник наукових праць / за ред. Д. Блохин. – Полтава : ТОВ «АСМІ». С. 397-413.

УДК 29«19/201»

*Юрій Вільховий,
Марія Гура
(м. Полтава)*

НОВІ РЕЛІГІЙНІ РУХИ ТА ТЕЧІЇ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ, СУТНІСТЬ І КЛАСИФІКАЦІЯ

У статті автори розкривають особливості розвитку нетрадиційної та нової релігійності упродовж ХХ – на початку ХХІ ст. На основі новітніх досліджень аналізуються причини виникнення нової релігійності, її сутність і класифікація. Автори визначають перспективи подальшого розвитку нових та нетрадиційних течій, характер залучення до них молоді, стосунків з державою, прояви суспільного нонконформізму.

Ключові слова: віруючі, деномінація, квазірелігії, конфесії, нетрадиційна релігійність, новітні релігійні рухи, псевдорелігії, релігійна група, релігійний синкретизм, секта, харизматизм, церква.

Новітні релігійні рухи та течії (НРР) породжені процесами суспільного життя ХХ ст., які спонукали до пошуку нових цінностей, духовних орієнтирів. Часто вони покликані до життя кризою традиційної релігійності. Досягнення науково-технічної революції висунули проблеми, які офіційна церква не завжди могла пояснити, а тим більше запропонувати шляхи їх подолання. Природні та соціальні катаклізми, економічні проблеми, криза моралі, труднощі соціального становлення молоді часто породжували пошук нових духовних орієнтирів. Такі пошуки нерідко приводили до неокультів, які пропонують богорівний шлях самовдосконалення. Багатьох приваблюють заклики до самотворчості, спасіння душі за життя людини, а не в потойбічному світі.